

33

PREU EXEMPLAR 10 €

CONVERSA

Ramon Roqué

NASCUT A MONT-RAS
I ÚLTIM PÀGES DE LA
FAMÍLIA I DE CAP ROIG,
ON HA VISQUIT MÉS DE
70 ANYS

RETRAT DE FAMÍLIA

Mas Provençal

LA FAMÍLIA BOSCH-
TORRENT COMBINA
LA PAGESIA AMB
LA PRODUCCIÓ DE
DERIVATS DE LA LLET

PERFILS

**Germanes Pilar
i Nuri Ferrerós**

EL DIA A DIA DE DUES
NOIETES DURANT LA
POSTGUERRA A CAL
FRARE DE SANTA
PELLAIA

Carme Feliu

D'UNA ANTIGA FAMÍLIA
TOSSENCA SURERA, HA
ESTAT ADROGUERA I
MESTRESSA D'HOTEL

Modesta Sais

FILLA DE BORDILS,
ON VA REGENTAR LA
BOTIGA DEL POBLE
I CASADA A SANT
MARTÍ VELL

INDRET

Casavells

UNA MIRADA

Roquet

A PEU

**De Montnegre
al Montigalar**

gavarres

www.gavarres.com

DOSSIER

MODISTES I SASTRES

46 pàgines que embastaran les experiències
de modistes, sastres, broadores i
aprenentes per mostrar-nos els patrons
d'uns temps i d'un món en què la confecció
es feia a mida i al mateix poble o ciutat

Incendis forestals

Autoprotegeix-te

Què diu la llei?

Els propietaris dels nuclis, urbanitzacions, instal·lacions i edificacions aïllades estan obligats a assegurar una franja perimetral de protecció d'almenys 25 metres.

Els propietaris dels terrenys contigus afectats per aquesta franja estan obligats a permetre'n l'execució.

Els propietaris de les parcel·les interiors de nuclis i urbanitzacions han de mantenir-les en les mateixes condicions que la franja perimetral de protecció.

Condicions de la franja de protecció:

- Evitar la continuïtat horitzontal i vertical del combustible
- Mantenir els arbres espaiats entre si (6/8 m)
- Mantenir els arbres podats fins a 1/3 de l'alçada
- Mantenir el sotabosc desbrossat
- Prioritzar la permanència d'espècies de poca inflamabilitat

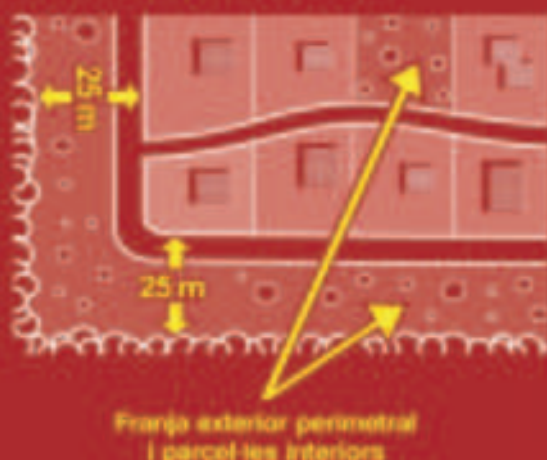
En cas d'incendi forestal:

- Truqueu immediatament al telèfon d'emergències 112
- Escoteu la ràdio per informar-vos de la situació i de què cal fer
- Seguiu les indicacions donades per les autoritats

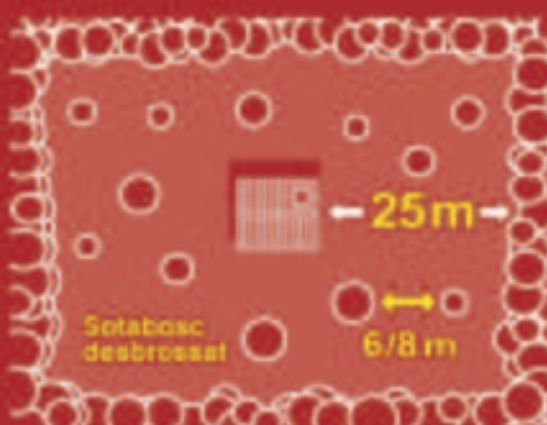

Instal·leu-vos l'aplicació gratuïta My112 per a telèfons mòbils, que permet l'enviament automàtic de les coordenades de localització per alertar d'una emergència.

Nuclis i urbanitzacions

Edificacions aïllades i instal·lacions

És la teva responsabilitat

DIRECTOR >

Pitu Basart
pitu@gavarres.com

COORDINADORS >

Eloi Madrià > Patrimoni i continguts
Carles Serra > Actualitat

REDACCIÓ >

Telèfon 972 46 29 29
revista@gavarres.com

COL·LABORADORS >

Enric Ametller
Jaume Badias
Gerard Bagué
Teresa Bonal
Josep Bursset
Josep Clara
Francesc Còrdoba
Paco Dalmau
Meritxell Daranas
Lluís Freixas Mascort
Jordi Frigola i Arpa
Josep M. Fusté
Àngel Jiménez
Gabriel Lampreave
Angelina Lloveras Aulet
Albert López-Tauler
Elvis Mallorquí
Miquel Martín i Serra
David Moré
Anna M. Oliva
Montse Pérez
Joan Pinsach
Eva Pinyol
Àngel del Pozo
David Pujol
Nuri Sabat
Daniel Sabater
Elisabet Serra
Núria Terris
Josep Vilallonga
Albert Vilar
Lluís Vilar
Xavier Viñas
Sílvia Yxart

EDICIÓ DE TEXTOS >

Pitu Basart

IMPRESSIÓ > Agpograf

DISTRIBUCIÓ > GLV

DIPÒSIT LEGAL > GI-889-2002

ISSN > 2013-3650

eg

EDITORIAL GAVARRES

Germà Agustí, 1
17244 Cassà de la Selva
Telèfon 972 46 29 29
www.editorialgavarres.cat

DIRECCIÓ EDITORIAL >

Àngel Madrià
angel@editorialgavarres.cat

COORDINACIÓ DE PROJECTES >

Dolors Roset
dolors@editorialgavarres.cat

DIRECCIÓ D'ART >

Jon Giere
disseny@editorialgavarres.cat

ADMINISTRACIÓ >

Jaume Carbó
jaume@editorialgavarres.cat

SUBSCRIPCIONS >

Montse Casas
subscripcions@editorialgavarres.cat

ALTRES PUBLICACIONS DE L'EDITORIAL >

www.cadipedaforca.cat
www.garrotxes.cat
www.alberes.cat

PUBLICACIÓ ASSOCIADA A >

PREMIS >

> Premis APPEC
'Millor Publicació en Català 2004'

> Premis Les Gavarres
'Cirera d'Arboç 2005'

> Premis APPEC
'Millor Editorial en Català 2008'

> Premis Fundació Valvi
'Joaquim Codina i Vinyes 2011'

ESTRIS DE SASTRE CEDITA
PER LA SASTRERIA DE JOAN
DAUSÀ DE CASSÀ.
AUTOR: JOSEP M. FUSTÉ.

SUMARI

4-5

PRIMERS RELLEUS A CAL VERD, EN TEMPS D'EXILIS

ENRIC AMETLLER (TEXT) // ÀNGEL DEL POZO (IL·LUSTRACIÓ)

7-11

ACTUALITAT

12-17

CONVERSA RAMON ROQUÉ

PITU BASART (TEXT) // PACO DALMAU (FOTOGRAFIA)

18-23

RETRAT DE FAMÍLIA MAS PROVENÇAL DE RIUDELLOTS

JOAN PINSACH (TEXT I FOTOGRAFIA)

24-29

PERFILS

CARME FELIU / PILAR I NÚRIA FERRERÓS / MODESTA SAIS

EVA PINYOL, PITU BASART I JOAN PINSACH (TEXT)

EVA PINYOL, PITU BASART I JOAN PINSACH (FOTOGRAFIA)

31-77

DOSSIER

MODISTES I SASTRES

PITU BASART (COORDINACIÓ)

79-93

PATRIMONI

HISTÒRIA // EN MAR // SURO // GASTRONOMIA // FAUNA // FLORA // PLANTES I REMEIS

94-97

INDRET CASAVELLS

GERARD BAGUÉ (TEXT) // DANI SALVÀ (FOTOGRAFIA)

98-101

UNA MIRADA EN EL PAISATGE ROQUET

LLUÍS FREIXAS MASCORT (TEXT) // JOSEP VILALLONGA (FOTOGRAFIA)

102-103

A PEU

DE MONTNEGRE AL MONTIGALÀ

DANIEL SABATER (TEXT I FOTOGRAFIA)

MEMÒRIA FOTOGRÀFICA CARNAVAL

MONTSE PÉREZ (RECERCA FOTOGRÀFICA)

conversa amb un pagès de marina. SOM A CALELLA. NO EN UNA MANSIÓ IMMENSA EN UN CAIENT ROCÓS, NI EN UNA CASA AMB PISCINA QUE ES FON DE BLAU AMB EL MAR. EN AQUESTA CUINA ON PARLEM NO VEIEM MOBLES DE LUXE NI UN EXCESSIU CONFORT; AQUÍ, NO S'HI FAN FESTES DE GENT GUAPA, NI EL JARDÍ DESPRÈN GAIRE GLAMUR. NO. SOM A CAN RAMON ROQUÉ TURRÓ, QUE VIU A UN PAS DEL CASTELL DE CAP ROIG, POTSER EL LLOC MÉS EXCLUSIU DE LA COSTA BRAVA. PERÒ LA VIDA D'EN RAMON S'HA FET A PAGÈS FENT DE PAGÈS, EN UNA MASIA QUE VAREN AIXECAR EL PARE I L'AVI. HA MENAT BESTIAR I HA TREBALLAT LA VINYA I ELS CAMPS DE CONREU FINS A LA JUBILACIÓ I AVUI ENCARA PORTA UN HORT QUE ENAMORA. I DURANT AQUESTS ANYS HA TINGUT TEMPS DE MIRAR DE REÜLL L'ELIT QUE L'HA ANAT ENVOLTANT. HI HA TINGUT TRACTES DE TU A TU I TÉ MEMÒRIA PER EXPLICAR-NOS-EN COSES.

PITU BASART TEXT

PACO DALMAU FOTOGRAFIA

Ramon Roqué

—«Sóc fill únic i vaig néixer al mas Florentí de Mont-ras —també en deien cal Xumac—, on els pares vivien de masovers. El pare es deia Narcís Roqué Juscafresa i venia de can Roqué d'Elmedàs —Ermedàs—: s'hi havien estat durant moltes generacions. Segons el meu avi, aquella casa era de 1111, la volta era feta a plec de llibre: quan la va veure l'arquitecte Prat, va dir: 'Carai que és *veia*, aquesta casa!' El pare va anar a la guerra, però sempre va estar a la rereguarda, va jugar amb sort. Però va haver de marxar a França, a Arles de Tec. Una nit, amb altres companys, va decidir tornar, va pujar fins a la Vajol i des d'allà va veure un far i es va pensar que era el de Sant Sebastià, es va equivocar. Devia ser el de Roses, perquè des d'allà el de la Guarda no es veu, ho priva el Montgrí. Però va acabar arribant. El primer que va fer quan va ser aquí va ser anar al corral; allà va sentir una

avoia i va dir: 'Ja em veig salvat'. Després va tustar a la porta. Anava carregat de *pois* fins a dalt de tot.»

—I la mare?

—«La mare es deia Àngela Turró Masó i va néixer a Llabià. Es van conèixer perquè ella va venir de minyona a cal Corder —una família de diners que vivien en el que és avui el restaurant Mont-ras—; la van mig afillar. Per això es van conèixer amb el pare, tot i que la meva mare anava al Mercantil, amb els rics, i el pare al Fraternal. Amb el festeig les coses van canviar...»

—Expliqueu-me més coses de la vostra família...

—«Mira, al temps del meu besavi, al pont d'en Miquel —a Mont-ras—, els de casa hi tenien una finca on hi havia un cirerer. Donava tantes cireres que sempre he sentit a dir

PITU BASART. Cassà de la Selva, 1960. Filòleg
PACO DALMAU. Palafrugell, 1953. Fotògraf

retrat de família El mas Provençal de Riudellots.

AL VEÏNAT DE L'HOSTAL NOU, DE RIUDELLOTS DE LA SELVA, JUST ABANS D'ENTRAR A L'AUTOPISTA, UNA MICA ENLAIRAT I A MÀ DRETA, SE'NS PRESENTA EL MAS PROVENÇAL. AQUÍ VIUEN DUES FAMÍLIES PAGESES. I VIUEN DE FER DE PAGÈS. I ENCARA S'HAN AVENTURAT A PRODUIR I COMERCIALITZAR IOGURTS, FORMATGES I ALTRES DERIVATS AMB LA LLET DE LES SEVES VAQUES. I TAMBÉ HI HA L'ÀVIA, QUE ENS MOSTRA L'ARREL MÉS PROFUNDA DE LA FAMÍLIA, I UNS NÉTS QUE MANTENEN LA IL·LUSIÓ DE LA CONTINUÏTAT.

JOAN PINSACH TEXT I FOTOGRAFIA

Ens trobem davant d'un mas, la fàbrica del qual conforma un sol volum amb vessants a laterals i dues plantes. Està totalment reformat des dels anys 80 del segle XX, i només manté l'estructura original. A la llinda de la porta principal, de factura també recent, hi ha la inscripció *'Mas Provensal 1677'*. Però abans d'anar-hi a viure, la història d'aquestes famílies ha transitat per altres viaranyes.

De cal Rei al mas Fàbregues. La Carme Torrent Font (1929) és l'àvia de la casa. Va néixer a cal Rei, al veïnat de Serinyà de Cassà de la Selva. El seu pare, en Josep Torrent Lloveres, ja hi havia

nascut a cal Rei i la mare, la Montserrat Font Vendrell, era de can Matelí, del veïnat de la Bruguera de Llagostera. El seu primer record és de la guerra. Tenia 9 anys i encara ara sent retrunyir les bombes prop de casa seva. Acabada la guerra, va anar a les monges de Cassà. A peu, quatre trajectes cada dia. «Fins que vaig fer la comunió de 12 anys –puntualitza–. Me'n vaig cansar perquè no hi podia anar seguit, a l'escola. El dimecres, que la mare anava a mercat, com que jo era la gran m'havia de quedar a casa a cuidar els germans, en Lluís, en Diego i en Quim, i quan estaven malalts, també». I diu que moltes vegades hi anaven acompanyades de la mare o la tia, perquè

passaven cotxes que s'aturaven allà on hi havia colles de nens i nenes. Es paraven i els deien si volien caramels. «Per agafar-nos –explica– i portar-nos a casa i demanar diners als pares si volien que ens deixessin anar. Se'ns en van parar molts, ens deien si volíem pujar i nosaltres sempre sortíem corrents». Eren anys de postguerra, de dificultats i de treball dur. A cal Rei, ja hi havia hagut tres generacions de la seva família. Era un mas com tants del país. Amb una dotzena de vaques, un o dos porcs per l'any, bestiar petit, algun xai, un hort, dues eugues i una mula per treballar, algun jornalier..., i encara calia complementar els ingressos amb feina a fora a temps parcial. «El pare

JOAN PINSACH. Llagostera 1958. Professor d'ensenyament secundari

L'herència de fer de pagès

—diu la Carme— anava a treure els suc
a vila i bullia suro a can Paró, treballant
de nits; de dies, ho feia a casa. I també
ens feien anar a llaurar; el pare ens feia
llevar les espadenyes perquè no les fés-
sim malbé. Amb una glaçada que hi ha-
via! però mira: acostaves els peus a sota
la terra, que era calenta. Ara quan veig
com llencen els cèntims! I quan havíem
de segar, el meu germà i jo ens aixecà-
vem a les 5 del dematí i passàvem el *daiot*
per les vores del camp i fèiem les garbes,
ben aviat perquè a les nou havia d'anar
a treballar a la llibreria de ca l'Arpa, de
Cassà; hi vaig treballar 20 anys.»

Era la vida antiga a pagès que aniria
conformant la personalitat de la Carme.

Una dona treballadora i decidida, curi-
osa i valenta, espontània i autònoma.
«La feina no m'ha espantat mai!» —asse-
gura aixecant la veu—. Una vida, un pas-
sar de joventut en un mas en què mai
no es va passar gana i que —diu— «mai
no es va estalviar pel menjar. *Desempués*
de la guerra sempre hi havia gent que
necessitava, venien a esmorzar, bere-
nar... a tothora». Vida que també tenia
el seu temps d'esbarjo.

El ball, per exemple. «Jo
era com un vailet, eh!
M'agradava molt ba-
llar. El dia que vaig fer
la comunió tothom
va anar a doctrina a

la tarda, i jo vaig agafar els *trastoquets* i
me'n vaig anar a la Sala Galà a ballar.
Em van venir a buscar i tot i els hi vaig
dir que ja havia fet la comunió i que no
em veurién més», recorda, rient, aquell
acte de rebel·lia adolescent. El ball, que
seria la seva gran afició. A la Sala Galà
de Cassà, però també a les festes de Lla-
gostera o Santa Cristina, i a can Rius de
Sant Feliu. Hi anava amb els germans
i amics, amb bicicleta i agafant-se dar-
rere d'algun dels escas-

sos camions que passa-
ven de tant en tant, per
estalviar-se pedalar. I
a vegades, després del
ball, encara feien cap a

Imatge del mas Provençal de
Riudellots de la Selva. Al detall, unes
cantines de llet de la granja.

M3

Carnaval de Calonge.
Aquest personatge disfressat amb vestit de dona i barret de copa formava part de l'Estudiantina, el dilluns de carnaval cantaven pels carrers i anaven de casa en casa fent beguda i menjant bunyols.

ANY: 1924

AUTOR: ENRIC CINJORDIZ
PROCEDÈNCIA: FONS JOSEP
FORT. ARXIU MUNICIPAL DE
CALONGE

M4

Carnaval de Palamós. Rua multitudinària passant per davant de l'estació del tren; destaca una carrossa, en primer terme, alegòrica a la música.

ANY: 1933.

AUTOR: DESCONEGUT

PROCEDÈNCIA: COL·LECCIÓ IMATGES AJUNTAMENT. SERVEI D'ARXIU MUNICIPAL DE PALAMÓS.

DOSSIER

MODISTES I SASTRES

PITU BASART > COORDINACIÓ

La màgia del sastre	32	PITU BASART [Cassà de la Selva, 1960. Filòleg]
Que el sastre no pagui pel draper	34	ELVIS MALLORQUÍ [Riudellots, 1971. Historiador]
En Miquel Clarà, també músic	35	ELVIS MALLORQUÍ
La Paquita Gil i l'Eduard Bofill	38	TERESA BONAL [Palafrugell, 1959. Filòloga] / NURI SÀBAT [Palafrugell, 1959. Filòloga]
Quedem per la prova de blanc	42	JAUME BADIÀS [Tàrraga, 1972. Historiador i arqueòleg]
Tot escoltant l'Elena Francis	44	MIQUEL MARTÍN I SERRA [Begur, 1969. Escriptor]
La modista de can Tunot	46	ALBERT LÓPEZ-TAULER [Castell d'Aro, 1980. Llicenciat en Història i Geografia]
PERFIL > La Remei Dausà i l'Assumpció Guillot	48	M.TERESA COSTA [Santa Cristina d'Aro, 1963. Llicenciada en humanitats]
PERFIL > En Jaume Solà	49	DAVID MORÉ [Tossa de Mar, 1974. Historiador i arxiver]
L'últim sastre de Calonge	50	ALBERT VILAR [Calonge, 1961. Historiador i periodista]
En Josep Colomer, de Sant Feliu	52	ÀNGEL JIMÉNEZ [Girona, 1940. Historiador]
La Maria Ferran, del carrer de la Rutlla	54	ÀNGEL JIMÉNEZ
175.000 puntades	56	PITU BASART
Alta costura a Caldes	60	ELISABET SERRA [Caldes de Malavella, 1976. Periodista i fotògrafa]
El discret encant de la sastreria	62	ENRIC RAMIONET [Llagostera, 1958. Articulista d'El Punt Avui]
Quan tothom anava de blau	64	CARLES SERRA [Quart, 1972. Filòleg]
El bon vestir	66	JORDI FRIGOL I ARPA [La Bisbal D'Empordà, 1980. Periodista]
La Rosa Fabrelles, de la Bisbal	68	DANI SABATER [La Bisbal d'Empordà, 1974. Ambientòleg]
PERFIL > La Maria Rosa Busquets	71	JOSEP BURSET [Juià, 1963. Fotògraf]
Confeccions Puig	72	SÍLVIA YXART [Barcelona, 1980. Periodista]
La Pepita Isern, de Torroella	74	SÍLVIA YXART
PERFIL > La Roser Carreras	75	JOSEP BURSET
Aprendre de cosir	76	MERITXELL DARANAS [Palamós, 1975. Professora de secundària]

Cabdells de fil.
FOTO: Paco Dalmau.

La màgia del sastre

Pitu Basart > TEXT

Vaig conèixer en Josep Salgas Fàbregas (Cassà, 1917-1989) fent de mag als festivals de final de curs de la meua escola a Cassà. Impecablement vestit, amb cert aire britànic –americana, armilla i corbatí–, amb bigoti i una pipa que li penjava del llavi, apareixia indefectiblement a l'escenari curs rere curs per sembrar la meravella entre una audiència infantil. Quan acabava l'actuació i baixava de l'escenari portant la safata de peu llarg, tot de capses que en contenien d'altres, mocadors de tots colors, anelles metàl·liques i el barret de copa que amagava el conill, me'l mirava embadalit. Un dia –com que coneixia el meu pare– se'm va acostar i, per enveja de tots els meus companys, em va fer rajar monedes del nas.

Més tard vaig saber que en Josep Salgas era sastre, que havia après l'ofici a Barcelona i a la sastreria Dausà de Cassà, que va establir-se primer al carrer de Joan Gener i després al del Puigcugul i que treballava amb la seva esposa, que era sastressa. El seu fill me n'ha explicat altres prodigis relacionats amb el món de la màgia: que havia fet moltes actuacions a molts escenaris; que tenia una colobra domèstica que feia sortir en els seus números i que, de vegades, quan anava al Centro a fer el cafè, s'emportava i deixava anar pel local per crear el caos entre els parroquians; que l'estiu de l'any 1969 va engiponar-se –amb la col·laboració

del mag Xevi, que era qui conduïa amb els ulls embenats– una baixada en cotxe de Montserrat a Barcelona que va commocionar el país. Tot això entre puntada i puntada, mentre feia traus, vores i repunts. En resum, que la seva afició al món de la màgia era tan profunda que la gent el va acabar anomenant el sastre màgic.

Segurament pocs han compartit l'afició del senyor Salgas, però al dossier que aquest text inicia remenarem el calaix d'alguns sastres del nostre petit país per comprovar les sorpreses que hi guarden. Comencem amb dos textos de l'Elvis Mallorquí: un, que ens remet al passat medieval dels sastres i als drapers, que els subministraven les teles; i l'altre, que repassa la vida al segle XIX d'un sastre carlí de Riudellots que alternava l'ofici amb el de músic. Tot seguit, entrem als cosidors del segle XX. La Teresa Bonal i la Nuri Sàbat, repassen l'aprenentatge i les experiències de dos professionals palafrugellencs de l'agulla i el fil: la Paquita Gil i l'Eduard Bofill. A Palamós, en Jaume Badias conversa amb en Joaquim Coloreu, l'últim d'una família de sastres que va començar a Arenys de Munt, va passar per Cassà i va establir-se finalment al Baix Empordà. En Miquel Martín, per la seva part, ens conta com dues cunyades de Pals –la Maria Aynier i la Dolors

Ruart– entren en el món de la confecció per camins diferents: l'una, un xic per força; i l'altra, perquè

Raspall de la roba // FOTO: Josep M. Fusté.

és l'ofici que més li agrada. Ens aturem a Calonge per descobrir, en un article de l'Albert Vilar, com el calongí Jordi Margarit acabà treballant durant la setmana a Barcelona –amb clients com el president de la Generalitat Jordi Pujol– i els caps de setmana, al seu poble. Un xic al sud, a Sant Feliu, l'Àngel Jiménez repassa, d'una banda, amb la Juanita Alarcón el seu aprenentatge de modista al taller de la Maria Ferran; i, tot seguit, amb la Maria Colomer, les facècies del seu pare –Josep Colomer–, sastre ganxó que no va deixar el seu ofici ni en temps de guerra. A Castell d'Aro, l'Albert López-Tauler rememora amb l'Antònia Castañé, de can Tunot, la feina de modista. Un ofici que, a Santa Cristina, dues aprenentes, la Remei Dausà i l'Assumpció Guillot, van consolidar sota el mestratge de la Pepita Arbussé, segons expliquen a la Maria Teresa Costa. A Tossa, en David Moré s'entrevista amb en Jaume Solà, un sastre que a l'estiu havia vestit molts estrangers, sobretot belgues. A Cassà, l'esposa –Joaquima Ros– i el fill –Josep Dausà– refresquen la memòria del marit i pare Joan Dausà, que és fill de sastre i que havia arribat a fet vestits per a la Gala, muller de Salvador Dalí. L'Eli Serra, pel seu costat, recupera la feina de la Maria Àngels Masllorens, de Caldes, que tot i deixar l'ofici encara té viva la memòria de la seva feina propera al que avui seria l'alta costura. L'Enric Ramionet, a Llagostera, s'ha acostat al taller d'en Josep Vilallonga, un reconegut sastre de 95 anys, i ha comprovat que s'estima l'ofici tant com la música, i en especial l'òpera. Més cap a l'interior, a Quart, en Carles Serra ha parlat amb en Jordi Roca, que s'havia especialitzat en la roba de treball i en la venda de confecció a mercat. A prop del Montgrí, la Sílvia Yxart ha obert la porta dels records a la Pepita Isern que va vestir les dones de Torroella durant més de 40 anys i a la

Montserrat Cayuela, esposa del sastre Vicenç Puig.

A la Bisbal, per una banda, la Rosa Fabrellas ha confessat a en Dani Sabater que la modisteria ha estat l'ofici de la seva vida i que va començar a aprendre'n i a guanyar-s'hi la vida de molt petita amb la Pepita Claret; i, per l'altra, en Jordi Frigola repassa la vida d'una modista bisbalenca famosa, la

Maria Palés, que va arribar a tenir 25 cosidores al seu taller. Cap al Congost, a Bordils, en Josep Burset ha parlat amb la Maria Rosa Busquets, modista encara activa, i, a Celrà, amb la Roser Carreras, que li ha explicat els secrets de l'ofici de brodadora. Finalment, a Girona, la Meritxell Daranas ha conversat amb la Maria Lluïsa Cotcho sobre l'acadèmia de corte –sistema Martí– que va muntar a la Cort Reial i que, juntament amb la de la Carme Anglada, de la plaça de la Independència, permetia a les noies treure's els títols oficials de tall i confecció.

Avui, que sastres i modistes han desaparegut del nostre entorn, sempre que passo pel carrer del Puigcucul, em miro l'antiga sastreria d'en Josep Salgas, actualment taller d'arquitectura del seu fill. En una paret que abans era forana i que avui ha quedat incorporada a l'interior de l'habitatge, hi ha un esgrafiat que era el logotip de l'establiment: un dandi amb monocle i barret de copa conversa animadament amb un senyor impecablement vestit i que fuma en pipa. Vull veure-hi la doble imatge del senyor Salgas: d'una banda, la del mag, que fa aparèixer al capell un colom, un mocador a la mà buida i, al meu nas, unes monedes; i de l'altra, la figura de l'artesà, precís, delicat, acurat, que sap trobar la forma en una tela plana i que amb una puntada dona el caient a un vestit. I és que els sastres i les modistes han generat sempre il·lusió. Si més no, la d'estrenar un vestit fet a mida. Comproveu-ho a les properes pàgines 🍷

El sastre Salgas, de Cassà, a banda de fer anar l'agulla, també feia servir la vareta màgica. PROCEDÈNCIA:
Arxiu família Salgas.

La Paquita Gil i l'Eduard Bofill

UNA MODISTA I UN SASTRE ENS CONTEN LES VICISSITUDS DEL SEU OFICI, O SIGUI, COM S'ENFILAVA L'AGULLA AL POBLE DE PALAFRUGELL

Teresa Bonal i Nuri Sàbat > TEXT // Paco Dalmau > FOTOGRAFIA

L'atzar ha fet que després de passar la tarda amb la Paquita Gil, al vespre coincidís-sim amb en Tomàs Moreno, tapisser, i la seva dona a La taverna del peix fregit. Ell i el seu soci Joan Lancha –juntament amb en Paco Dalmau– van aprendre l'ofici a can Bastons, on van tenir com a primera mestra i mestressa la Paquita Gil Camús. Anys després, va ser ella qui va anar a treballar amb en Tomàs i en Joan, que havien obert negoci, i l'afecte que li demostren és paral·lel a l'admiració professional que senten per aquesta dona menuda i graciosa, que quan riu els ulls se li tornen dues ratlletes orientals.

Despresa i sol·lícita, no ha tingut mai un no per a ningú, ni s'ha plegat davant de cap repte com el que ara –als inapreciables 86 anys acabats de fer– li planteja la Teresa, la seva neboda: reinventar-se un jersei impossible i sense costures teixit pels indígenes peruans!

«I és que la meua feina, cosir, sempre m'ha agradat, i encara m'agrada, moltíssim. Però tinc ben clar que jo, per tenir taller de modista, no hauria servit, perquè ni tinc caràcter, ni m'agraden els maldecaps que suposa un negoci, ni fer segons què, com ara tallar; tot i que també ho he fet!», ens explica amb convicció.

D'aprenenta de modista... Nas-cuda a Palafrugell, de pares valen-cians, de petita va anar al Torres i Jonama, on «ens ensenyaven costura,

però com que, a mi, la mare ja m'hi ha-via instruït una mica i veia que apuntava maneres, quan sortia d'escola anava a fer d'aprenenta a ca les Noies de Calella; és a dir, a la modisteria que tenien la Mar-garida i la Maria Sàbat al carrer de Sant Martí. Eren germanes, però ben dife-rents. La Margarideta, amb una paci-ència i ganes d'ensenyar infinites, tenia unes mans d'àngel. La Maria era molt més emprenedora: se li va ocórrer posar una botiga i passar pels masos a vendre les camises i calçotets que feia una cosi-dora que tenien». La Paquita portava els vestits a casa de les clientes, comprava fil i el que li encarregaven. Quan va fer 14 anys, va plegar de l'escola i s'hi va estar més hores; llavors ja va poder començar a fer algunes de les tasques més pròpies de l'ofici: «Vaig aprendre a fer bruses i bollats, però com que encara era apre-nenta, no cobrava. A canvi em feien els vestits, si bé la mare havia de comprar la roba. Abans d'estrenar-lo, que solia ser per Nadal, la festa major o les festes de

Primavera, ens n'anàvem totes a fer-nos retratar a can Puignau.»

...a tot una professional. Després d'aquesta etapa, la Paquita va anar a tre-ballar a ca la Juanita Reig, va rebre el pri-mer sou i va pujar un esglaó de la seva carrera professional. No només pel ti-pus de clienta –que gaudia d'una situació econòmica més desfogada– sinó també per les seves noves companyes, algunes de les quals venien a tant la peça. Era un formiguer de dones joves, obertes i extravertides que esdevenien la millor font d'informació per a una noia més aviat reservada que, fidel al seu principi bàsic –«Paquita, tanca la boca i obre les orelles»–, no es perdia ni un detall: «Per mi, era com anar de festa major, però sense perdre mai el punt! –diu tota en-riolada–. M'hi vaig estar fins que la Ma-ria Mairal, una amiga que treballava a ca la Montserrat Arenes, em va dir que buscaven una noia. Em va fer il·lusió, però com que amb la Juanita també hi estava bé, li ho vaig voler comentar i ella

mateixa em va animar. Així que em vaig traslladar al carrer de Quatre Cases, on la Montserrat i el seu home, el sastre Larios, tenien els tallers i la *vivenda*.»

I ara sí que la Paquita ja va jugar a la primera divisió de la modisteria palafrugellenca. El ta-ller era gran, ben organitzat, amb un vetllador on cada

Detall de patrons de mànigues.
FOTO: Josep M. Fusté.

noia guardava els seus estris i un provador a l'última moda. Hi treballaven dues dones grans que passaven punts; quatre modistes –la Josefina Martínez, la Rosa Fontanelles, la Teresa Matas i la Paquita– i un parell d'aprenentes. També hi havia dones que treballaven a la fàbrica i que després hi anaven a hores a sobrefilar, com era el cas de la Maria Mairal i la Rosa Garriga, «i una planxa de 5 kg que sempre estava a punt! Cada cop que feies una costura, la hi havies de passar. El vestit quedava

sensacional, però el braç et quedava fet miques!», remarca la Paquita.

«La feina de modista no ha estat mai prou apreciada, perquè és un ofici que si no es coneix ningú no sap les hores que demana ni els nervis que et fa passar. És un procés llarguíssim que comença quan la clienta tria la roba i el figurí. Tot seguit es prenen mides, es fan els patrons o s'adapten les glassilles, es dibuixen amb guix sobre la tela, es deixen costures, es talla, es passen punts, se sobrefila, s'embasta i es fa la primera emprova. Hi

ha casos en què dues emproves són suficients, però no és el més habitual i llavors cal tornar a començar. A més, sovint s'hi afegeix la pressió de la data d'entrega, que no es pot regatejar; és una feina molt menjadits», especifica la nostra modista.

Quan es va casar va entrar a treballar a la tapisseria d'en Josep Bastons: «Al principi no hi havia tanta feina perquè abans la gent es comprava un sofà a la vida; quan el volia renovar el feia entapissar i, com a molt, hi posava algun coixí nou! La feina grossa va venir amb l'arribada del turisme, perquè llavors va ser un no parar de fer coixins per als mobles del jardí i les terrasses! De cortines, sempre se n'han fet.»

Al final de la seva vida professional feia seguir les dues modalitats, al matí treballava a la tapisseria Masjoan, al carrer del Mestre Sagrera, i a la tarda anava a casa la Teresa Matas, la modista del carrer de Sant Sebastià, on també cosia la Rosa Fontanella.

Però la Paquita, que és un pou de sorpreses, ens confessa que l'altra afició de la seva vida ha estat dibuixar. Tot i que no s'hi va poder dedicar –i no pas per manca de traça–, va saber transmetre-la a la seva filla Helena, la qual, just després de llicenciar-se en història va deixar-se seduir pel món de la moda i va esdevenir dissenyadora de roba infantil.

El sastre Bofill. «Llavors, a Palafrugell, hi devia haver 4 o 5 sastres –enceta l'Eduard Bofill–. El meu pare en va aprendre a can Sitjas, que era molt bon sastre. La seva dona, l'Asunción, era molt bona dona i molt religiosa. Cada diumenge, quan eren prop de les 11, s'acostava al meu pare, que llavors tenia 14 o 15 anys, i li deia: 'Vinga, Martí, cap a missa!' Ell sortia rabent, directe a la *iclésia*, obria la

La Paquita Gil, quan estrenava els vestits que es feia al taller de les germanes Sàbat.
Any 1945 // PROCEDÈNCIA: Arxiu Paquita Gil.

Tot escoltant l'Elena Francis

NASCUDES ALS MASOS I A PALS L'ANY 1936, LA DOLORS RUART I LA MARIA AYNIER ESTAN UNIDES PER LA PROFESSIÓ I PER VINCLE FAMILIAR

Miquel Martín i Serra > TEXT // Paco Dalmau > FOTOGRAFIA

La Dolors Ruart Ruart i la Maria Aynier Carreras són cunyades i, entre elles, es nota la complicitat i la coneixença de molts anys. Han compartit moltes experiències i l'Anna Aynier, filla de la Dolors, m'ajuda a pouar-les de la seva memòria. «A mi ja m'agradava, això de cosir, però també m'hi vaig trobar una mica per força, com si m'hi empenyes-sin», explica la Maria, que s'hi va dedicar uns vuit anys i ho va deixar perquè li provocava mal d'esquena.

La Dolors, en canvi, va fer de modista durant molt de temps i de seguida ho va sentir com una vocació: «De tot el que podia fer, cosir era el que més m'agradava». Amb 15 anys, a peu des dels Masos, anava a aprendre de cosir amb l'Amàlia Bofill, de cal Rajoler, amb tota una colla de noies. Més endavant, abans de casar-se, es va traslladar a Girona per estudiar *Corte y confección. Sistema Martí* en una acadèmia de la plaça de Sant Agustí —encara en guarda els llibres de principis dels 60—. Hi anava amb la Sarfa i es quedava

a dormir a casa d'uns amics que vivien al barri de Sant Narcís. La Maria, per la seva banda, va aprendre de cosir amb altres noies de Pals i amb uns familiars que tenia a Sant Joan de les Abadesses, on s'estava curtes temporades. La Maria Teresa Monar, cunyada seva, li va ensenyar *corte*, és a dir, a treure i tallar patrons.

L'abric per Sant Narcís. La clientela de les modistes estava formada sobretot per dones que demanaven bruses, bates, vestits, jaquetes, abrics... Però també elaboraven roba per a mainada i fins i tot complements de la llar: estovalles, cortines, llençols... Així mateix recorden haver fet disfresses de Carnaval o vestits de comunió, sobretot per als familiars. Tenien unes tarifes fixes per a cada tipus de peça i tothom triava el que volia o «el que podia, segons la butxaca, perquè eren temps complicats. Quan fèiem un abric o uns pantalons per mainada, sempre ens demanaven que hi deixéssim força vora per poder anar estirant la peça i que així

durés més temps. Ara pot fer riure, però era ben bé així», recorda la Dolors. I també recorden que aleshores s'apedaçava o es sargia qualsevol roba esquinçada, es posaven colzeres o genolleres, es canviaven les cremalleres, tot el que calgués perquè aquella peça de roba gaudís d'una vida ben llarga. «I ara resulta que la moda és anar ben esquinçat!», ironitza la Maria.

Un cop triat el model, la Dolors i la Maria es cuidaven de tot: copiaven el model en paper, prenen mides —espatlla, tòrax, cintura, malucs, llargada i mànigues—, tallaven la roba, l'embastaven, la feien emprovar els cops que calgués i llavors, abans de cosir, efectuaven els retocs necessaris perquè la peça de roba s'ajustés a les necessitats i els desitjos del client. Era precisament en aquests ajustos i retocs quan es comprovava l'ofici i l'habilitat de la modista, que havia de convertir en 'real' un model 'ideal'. Totes dues recorden que hi havia robes de mal treballar, fos per la qualitat o fragilitat de la tela, pels plects o pel color —era més difícil cosir sobre negre—. I també sorgien, de tant en tant, clientes de mal acontentar, però «sempre ens en sortíem», afegeixen rient. Els clients eren gairebé sempre gent de Pals, però amb el creixement del turisme també van començar a venir-ne d'estrangers o de Barcelona que estiuejaven a la vila.

El mostrari de teles i altres materials, els compraven a unes

La Maria Aynier al taller de costura de Sant Joan de les Abadesses amb altres companyes // PROCEDÈNCIA:
Arxiu Maria Aynier.

viatjants que venien de Palafrugell, la Lola Alsina i la Maria Bruguera, representants dels magatzems Peix i Baldà de Barcelona i que, segons la Maria, «sabien vendre molt bé». Cada final de temporada, aquestes viatjantes portaven unes maletes amb retalls sobrants o amb teles que tenien alguna petita tara i que sortien a millor de preu. Llavors els clients s'acostaven a ca la modista i triaven directament les teles que els feien més el pes. La gent solia estrenar roba per les festes assenyalades: Nadal, Setmana Santa o la festa major. Sant Narcís era la data que significava l'entrada a l'hivern i era costum, doncs, que s'estrenés l'abric.

La Dolors Ruat i la Maria Aynier, a Pals, explicant les seves experiències com a modistes.

Santa Llúcia. La professió de modista, com totes, també va anar experimentant canvis amb els anys: van introduir-se teles noves, com el tergal, noves modes i nous hàbits van imposar-se i també va canviar la manera de treballar perquè, com m'expliquen la Dolors i la Maria, les primeres màquines de cosir eren molt més pesades de fer anar, ja que calia «pedalar» tota l'estona, mentre que l'aparició de les màquines elèctriques va facilitar molt la tasca. Amb tot, el tallar continuava sent una de les parts més delicades i feixugues del procés, i les modistes sempre forçaven molt la vista i l'esquena a l'hora de treballar. De vegades cosien en grup i feien petar la xerrada per entretenir l'estona.

«I sovint escoltàvem música o un programa de ràdio: el consultori de l'Elena Francis». Totes dues riuen en evocar les converses, sobretot les més tiferes, i aquell programa que va marcar tota una generació amb els seus consells i recomanacions.

Però també sabien divertir-se i cada any, per santa Llúcia, patrona de sastres i modistes, anaven d'excursió a l'ermita de Sant Llop de Torrent. Allà, s'hi reunia gent de tota la rodalia, hi feien un àpat, normalment una arrossada, i també s'hi celebrava una missa i una audició de sardanes. «Hi anàvem i en tornàvem a peu, ben carregades, però era una diada molt bonica, de gresca i germanor», diu la Maria. «Aquell dia era sagrat, ningú no havia de cosir i, si algú ho feia, es deia que perdria la vista», afegeix la Dolors.

Les modistes de Pals. «Ara cada vegada hi ha menys gent que sàpiga cosir, ni tan sols saben canviar un botó o fer una vora, però abans totes les dones en sabien», constata la Dolors. I la Maria afegeix: «Sí, però es notava la que era modista i la que no ho era». Així, entre totes dues, aprofiten per fer memòria de les modistes de Pals: l'Hermínia de Moreno, que era la més gran de totes, l'Amàlia Bofill, que va ser mestra de la Dolors, la Maria Teresa Monar, la Júlia Jofre, sogra de la Maria, la Montserrat Moret, l'Elvira Ferrer, la Rosa Torrent, la Maria Bou, la Montserrat Prim, la Paquita Morató, la Gracieta Vidal, la Montserrat Comas, la Maria Carreras i la seva filla, l'Angelina Suñer, que va ser l'última que es va dedicar a aquesta professió. De tota manera, no pas totes van coincidir a la mateixa època i, d'altra banda, cadascuna tenia la seva clientela, que venia determinada per l'amistat o pel veïnatge. A més, com recorden la Dolors i la Maria: «Totes treballàvem igual però totes treballàvem diferent. Cadascuna tenia el seu estil i manera de fer» 🧵

La modista de can Tunot

L'ANTÒNIA I EN JOAQUIM DE CAN TUNOT, DE CASTELL D'ARO, POSEN FIL A L'AGULLA I ENS EXPLIQUEN LA FEINA QUE ELLA VA FER DES DE BEN JOVE, DES DE CASA I BEN ACOMPANYADA

Albert López-Tauler > TEXT // Angelina Lloveras Aulet > FOTOGRAFIA

Prop de la carretera, davant d'una de les cruïlles més transitades de Castell d'Aro, només separada de la plaça Poeta Sitjà pel torrent de la Coma, trobem can Tunot. La casa ha vist de tot i, com les persones que hi viuen, té moltes històries per explicar-nos. Si parem bé l'orella segur que sentirem algun dels records de l'Antònia Castañé Farrerons (Castell d'Aro, 1937), apuntalats en tot moment pel seu marit en Joaquim Figueras Juanales (Castell d'Aro, 1936). Potser l'eco d'una màquina de cosir que ja ningú fa servir: «Fa cinc anys que gairebé no he cosit, se m'ha fet la vista petita». Potser les tafaneries típiques de poble quan la confiança incita a xerrar una mica més del compte: «Abans, aquí, s'hi ajuntaven 5 o 6 noies màxim, ja ho veus que l'espai no és gaire gran», recorda l'Antònia. O potser la remor del torrent de la Coma

que tot sovint els ha donat algun ensurt: «L'última inundació ens va fer malbé gairebé tota la planta baixa, mobles, fotos, de tot...», lamenta en Joaquim mentre aguanta les dues úniques instantànies que van poder recuperar.

La Lolita i les altres modistes. Ja som al cosidor, entrant a mà esquerra, una habitació no gaire gran amb una finestra que controla l'encreuament més transitat de tot el poble. A fora el sol escalfa i en Miquel, el germà de l'Antònia que des de la seva cadira de rodes estant ens ha saludat abans d'entrar, avui no para quiet. Seiem amb l'Antònia i en Joaquim i comencem a remenar records. Ella, la modista, la principal protagonista d'aquestes línies, va anar a escola fins als 14 anys. «Anava a col·legi i ajudava a casa, o sigui a pagès, com tot el

poble. Me'n recordo que la meua cosina, la Carmen Ferrerons de can Pauet, ja cosia en aquella època». No és la primera modista que recorda que «aquí a prop, el costat del Camí Ral, en temps de guerra, ja hi cosia una tal Lolita». I que no era l'única: «A més de la Carmen i jo hi havia una de les dues germanes Albertí al barri de Crota, les Ganepes; l'altra era mestra, ja te'n recordes, tu, no?». Jo me'n recordo sí, eren amigues de la meua àvia materna i de petit els anàvem a veure tot sovint. En Joaquim apunta que gairebé tothom cosia a casa: «Feien pedaços i sargien mitjons, en aquell temps era qüestió de sobreviure». Però a l'hora de la veritat, si alguna cosa era massa complicada, venien fins aquí i, com feien altres modistes, l'Antònia ho repassava. Avui, mentre xerrem i jo escric, oficialment només n'hi ha una

A l'esquerra, l'Antònia Castañé, a finals dels anys 70. A la dreta, el grup de joves cosidores el dia del primer aniversari del fill de can Tunot, en Joaquim, l'hivern de 1970-1971; s'hi pot veure, de dalt a baix i d'esquerra a dreta: la Isabel Auger, la Susi Basart, la Roser Caritj, la Rosalia Garriga, la Dolors Vilà, la Margarita Basart i la Roser Vidal // PROCEDÈNCIA: Arxiu can Tunot.

de modista a Castell d'Aro: «L'Adela és molt trempada i pel que sembla en té prou, de feina», diu l'Antònia. A la merceria Fils de colors, no gaire lluny de can Tunot, potser a algú li xiulen les orelles.

Amb els 14 anys ja fets, la filla de can Tunot se'n va anar cap a Girona a aprendre el *corte*: «Hi anava de dilluns a dissabte i no em vaig treure el títol perquè jo em pensava que només cosiria per mi. Les classes les fèiem a la plaça Sant Agustí –avui plaça de la Independència– i hi vaig anar tot un hivern. Després, ja amb 16 o 17 anys la cosa es va anar engrescant i la gent venia a casa perquè els fes algun *arreglo*». Primer va ser la gent del poble i de mica en mica, amb l'arribada del turisme, s'hi va afegir la demanda de bates per a les dependents: «Sobretot treballava per les perruqueres. Anava fins a la *plaja* amb bicicleta i carregada amb les bates en un farcell». Allà, dependents i perruqueres, se les emprovaven i així les podia acabar fent a mida per a cadascuna. A més a més en aquella època les noies havien d'aprendre a cosir a l'escola i sembla que no totes ho feien a gust: «Si no se'n sortien els donava un cop de mà». L'Antònia explica que «tenia molt bona relació amb la senyoreta Ramona –la mestra del poble a l'època–, em portava sempre clients, bons clients vaig tenir». Sense comprometre's més del compte l'Antònia explica que «hi havia gent de tot, vull dir que no a tothom li estava bé com *els hi* feia, però ja se sap...».

Ca la Palahí i la Moda. A mida que la feina va anar a més calia més material i estris per fer-la, per això «comprava a dos viatjants diferents, un venia de Barcelona i l'altre venia de Figueres. Portaven mostraris i després em feien arribar els rotllos de tela que havia triat. Em feien bons tractes», afirma

l'Antònia tota cofoia. Els altres estris: agulles, betes i fils, «els anava a comprar a ca la Palahí a Sant Feliu de Guíxols. De subministres, també en comprava a La Moda a Girona», botiga que encara avui existeix i que continua oberta al costat de l'ajuntament de Girona, a la plaça del Vi. «Allà hi havia molta més selecció però hi anava menys sovint que a Sant Feliu, era massa lluny.»

De feina no en faltava, «potser he arribat a fer 20 o 25 vestits de casament per a gent del poble». I això no és tot: «A vegades la cosa es complicava quan tota una família t'encarregava els vestits per la festa de torn». L'Antònia està molt contenta, ho afirma més d'un cop: «Perquè vaig fer una cosa que m'agradava molt». Però assegura que «ara ho faria diferent, hi havia dies que dormia dues o tres hores i encara gràcies!» La paciència i les hores es feien més curtes amb la companyia de les vailetes i les dones que hi anaven a cosir. S'ajudaven mútuament i l'estona passava més bé: «Moltes dones i noies han passat per aquí i han après a cosir», diu l'Antònia. De sobte em miren i ella em pregunta: «Tu saps què és aquest moble damunt del qual escrius?» Òbviament haig de dir que no. «Doncs és un vetllador de

cosidor que em va fer el meu pare, l'avi Pepet. Balla, però encara aguanta i aquí es quedarà», deixa clar l'Antònia mentre se'l mira de fit a fit. Llavors en Joaquim recorda que el seu sogre «era un manetes i s'ho feia tot, fins i tot les conilleres.»

Continuem xerrant d'això i d'allò altre i sembla que perdem el fil, que perdem punts i repunts i que la peça se'n va en orris, però no, només ens n'anem per les branques, la conversa s'acosta al seu final. L'Antònia i en Joaquim m'expliquen com a mida que s'acabà el segle XX i començà el XXI la feina de modista se'n va ressentir: «Ja hi havia molta roba confeccionada, molt ben feta i bona», apunta l'Antònia. Llavors el matrimoni ja tenia 2 fills, en Joaquim i la Mireia, i aviat arribarien els nets. L'antiga Singer de pedal, que encara reposa a l'entrada, ja fa anys que ha estat substituïda per una altra màquina: «Aquest cop elèctrica, sempre n'hi ha hagut, de màquina de cosir, a casa. Vols dir que abans no n'hi devia haver a totes les cases?» I deu tenir raó l'Antònia, a casa n'hi ha, des de sempre, que jo recordi. Arribem a la conclusió que això ja ho tenim embastat, ara em toca a mi repassar punts i comes i compartir la peça, en aquest cas escrita, *veiam* si els he pres bé les mides 🍷.

L'Antònia Castañé, al costat d'una antiga màquina de cosir que encara conserva.

En Josep Colomer, de Sant Feliu

LA CONCEPCIÓ COLOMER, DE SANT FELIU DE GUÍXOLS, FA MEMÒRIA DE LA FEINA AL TALLER DEL SEU PARE, QUE HAVIA EXERCIT L'OFICI DE SASTRE FINS I TOT AL FRONT

Àngel Jiménez > TEXT

La Concepció Colomer fa memòria de la feina al taller del seu pare, que havia exercit l'ofici de sastre al front. Durant el segle passat van destacar noms de sastres considerats de primer ordre per les seves dots extraprofessionals: en Sisó sastre, l'animador de totes les festes ganxones, especialment de santa Llúcia i Carnaval, i el lletraferit Pere Colomer i Fors, en Perico, que es dedicà en cos i ànima a escriure obres de teatre. D'ells dos, els setmanaris ganxons de l'època en donen prou informació.

En aquest paper, però, ressaltarem la figura d'un dels últims sastres de Sant Feliu, en Josep Colomer Demiquel (1912-2000). Un professional modest i treballador del qual els mitjans no han parlat. Can Llibori de la Rambla és la primera –i l'última– sastreria que m'ha fet un vestit, el 1966. Llavors era en

Miquel Costa i Plana de Castellfollit de la Roca qui portava la sastreria Llibori de la rambla Vidal. Un home menut i rialler, casat el 1944 amb una senyora molt alta, pianista oficial de l'Esbart dansaire: la Maria Ramon Perxés (1920-2007), descendent dels propietaris del negoci. A la botiga hi havia un xic de tot: retalls de roba, clients prenent-se mides o emprovant, classes de música,

cants i vetllades musicals. La sastreria, fundada el 1837, va conservar sempre el nom del propietari, en Llibori Ramon, encara que després la propietat passés a l'Emili Ramon i Gutyó.

En Josep Colomer havia coincidit amb en Miquel Costa a la sastreria que tenia el pare d'aquest a Castellfollit de la Roca. Un i altre, al principi, eren sastres sense botiga, itinerants.

En Josep, que tenia tres germans, no volia ser pagès. I a Ribes de Freser va aprendre l'ofici de sastre. Sent ja oficial, va treballar de l'ofici a Ripoll, Barcelona, Llagostera... i a Torroella de Montgrí.

En aquesta vila, durant els anys de la República, a la cèntrica fonda i taverna Pericay (Gavarres, 13), va conèixer i festejar la que seria la seva muller, la Paquita Masferrer Saqué.

Quan el nostre sastre se'n va anar al front, deixà la seva promesa

El sastre guixolenc Josep Colomer.
PROCEDÈNCIA: Arxiu família Colomer.

sola, treballant a Torroella. Ell, preocupat, insistia en les seves cartes, des del front, perquè tornés a casa dels seus pares, a can Torrelles del barri de Canyet de Castell d'Aro. La correspondència de Josep Colomer és molt seguida i ben conservada. I ens permet seguir els seus passos pel front i conèixer les seves experiències.

Correspondència des del front. El dia 27 d'octubre del 37, des d'Azuara (Saragossa), escriu: *«Doncs aquí faig de sastre, que fem trajes pels oficials de la nostra Brigada. Som cinc sastres. Ningú ens mana i pleguem quan volem... No podria estar millor»*. *«Mira a la trinxera hi feia més fred i dormia damunt de sacs, només tenia dugues mantes, i aquí que dormo amb somier i matalàs, en tinc sis i per que no en vull més, ja veus la diferència. Ara lo que tinc de mirar es que duri, que em sembla que si»*.

Pocs dies després, de la intendència-sastreria de la Brigada, explica: *«Tènim molta feina, que tots els oficials volen el traje per si van de permís, per poder anar ben mudats a casa seva. Tòt es farà»*.

A partir de 1938 el servei d'intendència del XI cos de l'Exèrcit s'ano-

menà cooperativa-sastreria. La mobilitat al front era contínua: Alcañiz, Letux, Xerta, Castelló de Farfalla, Agramunt, Ciurana, Baldomà... En aquelles terres prenia cos la idea de crear una cooperativa sastreria més gran, objectiu que es concretà amb la creació de la cooperativa de Ponts (Noguera).

La cooperativa-sastreria de Ponts.

Quan arribaren a Ponts –11 d'agost del 38– ja era un fet la conjunció de diverses sastreries d'altres brigades. Hi treballaven quinze homes soldats i deu dones del poble, que cobraven, per fer exclusivament vestits de militars. Ells vivien en un pis, i la botiga era una més del poble.

Aquell any, la vila de Ponts va esdevenir una població on es concentraren

els serveis logístics de les forces republicanes d'aquell sector, i soplug d'un gran nombre de refugiats. El dia 6 de gener de 1939 s'evacuà la població, i el 15 les tropes republicanes estaven a tocar la línia Ponts-Cervera-Santa Coloma de Queralt.

Josep Colomer, enmig de la retirada de milers de persones, ciutadans i soldats republicans, va fugir cap a França, on va arribar el dia 7 de febrer. Cinc dies després, ja era a Irún i Sant Sebastià, on va ser retingut, del 13 al 28, a la plaça de toros. D'allà el traslladaren amb vaixell a Figueras de Castropol (Astúries), després, a la caserna del Millán (Oviedo) fins a l'11 de maig. Finalment va ser destinat a Vigo fins que rebé la llicència el dia 20 de juny de 1939.

La Concepció Colomer. De tot aquell món, en parlem amb la filla del sastre, la Concepció Colomer Masferrer (Castell d'Aro, 1946). En Josep es casà amb la Paquita a Castell d'Aro el 1944 i del matrimoni nasqué la Ció, dos anys després.

Devia ser l'any 1948 quan la família va abandonar la casa de Castell d'Aro,

A dalt, a la pàgina de l'esquerra, la imatge de santa Llúcia entra i presideix la sastreria Colomer. A dalt, el sastre enmig de cosidores, a Llagostera // PROCEDÈNCIA: Arxiu Concepció Colomer. Al detall, unes planxes i uns figurins // FOTO: Àngel Jiménez.

175.000 puntades

EN JOAN DAUSÀ, LA SEVA ESPOSA I AJUDANT JOAQUIMA ROS I EN JOSEP DAUSÀ, FILL D'AMBDÓS, REPASSEN LA HISTÒRIA DE LA SASTRERIA CASSANENCA FUNDADA PEL PARE D'EN JOAN EL 1926

Pitu Basart > TEXT // Josep M. Fusté > FOTOGRAFIA

La memòria és fràgil. El pas dels anys sovint escombra els records i deixa erm el camp de la memòria. Ras, sembrat d'oblit. I la teva vida passa a ser patrimoni de les fotos, de la retentiva de la companya de tota la vida o dels fills. És el cas d'en Joan Dausà Xiberta (Cassà, 1930), sastre cassanenc. Per sort podem repassar la seva experiència en el camp de la confecció de la mà de la seva esposa, Joaquima Ros Mateu (Cassà, 1940), que en té molta, de memòria:

la seva i la del seu marit. Ella va néixer a cal Boter del carrer del Raval: el seu avi, l'Anton Mateu Muntals, feia botes i el seu pare, en Josep Ros i Quer, era sabater i músic, trompeta de la Selvatana i la Principal de Cassà. També ens hi ajudarà –i molt– en Josep Dausà Ros (Cassà, 1973), fill d'en Joan i la Joaquima, que també té presents moltes de les coses que el seu pare li va explicar.

Comencem per la fundació de la sastreria. El 1926, Joan Dausà Ferrer,

pare d'en Joan Dausà Xiberta, fundà la sastreria per pròpia iniciativa, ja que aquest ofici no li venia per tradició familiar. Primerament, tenia el local al carrer de les Barraquetes, però hi va estar poc temps perquè el va traslladar a davant de les voltes de les Mesures, al costat de can Lluna. «El pare d'en Joan feia els pantalons al taller i els anava a vendre en tartana als pobles del voltant de Cassà–Riudellots, Caldes, Quart, Llablilles– però també arribava a Calonge

En Joan Dausà, la Joaquima Ros i en Josep Dausà al taller que tenen a la rebotiga de la plaça de la Coma.

i Palafrugell. Més tard, va començar a agafar encàrrecs: prenia mides a la gent i a la setmana següent els portava la roba feta a mida», recorda la Joaquina. L'any 1927, a Cassà hi havia cinc persones que pagaven impostos municipals com a sastre: en Joan Albertí Gispert, en Joaquim Coloreu Cassà, en Vicenç Gruart Poch i en Francisco Oliver Dausà, a més d'en Joan Dausà Ferrer.

Després de la guerra. L'avi Joan va tenir nou fills, dels quals avui encara en queden set de vius. En Joan (Cassà, 1930) n'era el segon i va néixer a la botiga de les Mesures. Els seus primers records són del temps de la guerra: «En Joan sempre explicava que buscaven pel carrer bales que no havien explotat; i que a una dona que torrava castanyes al carrer de la Mel li'n van tirar un grapat al foc quan va aixecar la *paiella* per remoure-les; les bales van explotar i les castanyes van anar a espetegar a la plaça Petita», diu la Joaquina. I en Joan somriu. Quan va tenir l'edat, en Joan va decidir seguir la feina del pare i va anar a aprendre l'ofici a diverses sastreries: una de Caldes de Malavella, una del passeig de Gràcia de Barcelona i una altra de Castellfollit de la Roca. Un cop consolidades les tècniques bàsiques, va plantar-se a Cassà per ajudar el pare. La Joaquina en fa memòria: «Tenien la botiga als baixos, juntament amb el menjador i la cuina; al primer pis hi havia les habitacions; i al segon, el cosidor. Van haver d'idear un sistema per saber si a la botiga demanaven per en Joan pare o per en Joan fill: tocaven el timbre una o dues vegades.»

A la dècada de 1950 i 1960, van ser uns anys en què a Cassà hi continuava havent molts sastres: en Roberto Rich –primer al carrer d'Avall i després a la plaça Petita–, en Vicenç –Xenç– Gruart –al carrer Major–, els Coloreu –a la plaça del doctor Botet–, en Daniel

Ripoll –al carrer del Molí, a tocar de l'entrada de la sala Galà–; i en Salgas –al carrer d'Avall i després al Puigcugul–. De modistes, també n'hi havia força: «La que tallava el bacallà era l'Esperança, germana del músic Pere Mercader, que tenia el taller a davant de la fleca de can Cabruja. També hi havia les germanes Barris, bones cosidores, solteres, del carrer de les Barraquetes. Al carrer de Migdia del Firal hi havia la Matxos i la Masllorens, i al carrer de Verneda, la Pedrés». Segons pensa la Joaquina hi havia marcades diferències entre les feines dels sastres i la de les modistes: «No vull pas dir que les modistes no ho fessin bé, però els sastres feien peces més ben acabades i aquesta qualitat es notava en el muntatge de les mànigues i en la manera com quedava un cop posats els folres.»

«En aquesta època érem molts treballadors a la sastreria Dausà –recorda la Joaquina–: els dos Joans –pare i fill–, jo i després algunes noies com la Maria Rosa Paradedà, la Maria Teresa Vilallonga, la Rosa Maria Barnés i la Rosa Baus... També teníem altres dones que cosien a casa seva per nosaltres: la Leonor Cantaloze, la Josefa Metge, que posava les mànigues dels vestits d'home, i la Concepció Rovira, que es dedicava a cosir butxaques. Te'n recordes, Joan?» fa la Joaquina. I en Joan diu un sí no massa convençut.

Aquest home que tenim a davant i que s'escolta religiosament el que explica la seva esposa intentava ampliar el negoci i va començar a agafar encàrrecs per confeccionar roba de treball per a empreses: La Selva, can Cañiguer, frigorífics Costa Brava, can Juanito Bosch... Ho recorda el seu fill, en Josep Dausà: «Venien tots

els treballadors de les fàbriques cada mig any a prendre mida de casaca i pantaló, generalment d'un color blau pujat. El pare també havia fet els uniformes de treball per empreses sureres, com Rich Xiberta o Lluís Rodà, per obrers de les assaonadores de pell, com Palomeras i Gambús, de Riudellots, i pels vigilants jurats de ràdio Liberty: en aquest cas, el meu pare es desplaçava fins a Pals per prendre'ls mida». La Joaquina fa avinent que també cosia per al clergat cassanenc: les sotanes i els abrics de mossèn Caldas i de mossèn Àngel Fusté van portar tota la vida la marca distintiva de les puntades de la sastreria Dausà. I també que, tot i ser sastre, també havia fet vestits de núvia, les filigranes dels quals eren responsabilitat de la Fina Surís, que sempre que s'havia de fer un treball especial o brodats de qualitat se n'encarregava i que també

El sastre Dausà emprovant un vestit a un músic del conjunt Els Súpers. Dècada dels 60.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Joan Dausà.

M5

Festa de carnaval a la plaça de Catalunya de Llagostera. Al centre, en Miquel Bosch i, a la seva esquerra, en Tinus.

ANY: DÈCADA ANYS 30
AUTOR: DESCONEGUT
PROCEDÈNCIA: ARXIU MUNICIPAL DE LLAGOSTERA

M6

Carrossa del Far de Sant Sebastià del carnaval de Palafrugell.

ANY: 1925
AUTOR: DESCONEGUT
PROCEDÈNCIA: ARXIU MUNICIPAL DE PALAFRUGELL. COL·LECCIÓ MIQUEL AMIR I FITÓ

PATRIMONI

HISTÒRIA

Un referèndum sense foto 80

JOSEP CLARA [Girona, 1949. Historiador]

EN MAR

Entre 'open tops', toros i 'mafis' 82

JAUME BADIÀS [Tàrraga, 1972. Historiador i arqueòleg]

L'Eduard Mestres ens parla de l'aglomerat de suro // FOTO: Pitu Basart.

SURO

L'aglomerat de suro 84

PITU BASART [Cassà de la Selva, 1960. Filòleg]

ELOI MADRIÀ [Cassà de la Selva, 1957. Tècnic en manteniment d'espais forestals]

GASTRONOMIA

'Cisquet, fes plats' 86

JOAN PINSACH [Llagostera, 1958. Professor d'ensenyament secundari]

FAUNA

El llop, reaparegut a les Gavarres 88

FRANCESC CÒRDOBA [Olot, 1964. Biòleg i consultor ambiental]

FLORA

El fonoll marí 90

LLUÍS VILAR [Madremanya, 1957. Biòleg]

NÚRIA TERRIS [Cassà de la Selva, 1959. Química]

XAVIER VIÑAS [Cassà de la Selva, 1959. Botànic]

PLANTES I REMEIS

L'oli de pulmonia 92

ANNA M. OLIVA [Torroella de Montgrí, 1966. Biòloga]

«Cisquet, fes plats»

En Francesc Benaiges, de Palamós, ens descobreix secrets de la cuina de barca, un conjunt prodigiós de solucions culinàries per saciar la gana dels mariners en mar

Quan en Francesc Benaiges Gambrich (l'Ametlla de Mar, 1931) tenia 9 anys la seva mare el despertava a les tres de la matinada per sortir a pescar amb el pare, els germans i el patró d'una barca de vela. Des d'aleshores, tota la vida ha fet de pescador i ha cuinat a bord. Diu que, de lletra, no en sap, perquè va anar poc a escola i sovint encara se n'escapava per la finestra amb els companys quan el mestre es distreia. Però també ens ha dit que «la cuina t'ensenya». Quan en Cisquet, –així és com se'l coneix a Palamós– va acabar la mili, va fer com tants *caleros* que van emigrar cap a localitats de la Costa Brava durant la primera meitat del segle XX, perquè les condicions de treball i els recursos pesquers eren millors. Aprofitant que va 'baixar' –com expressa ell– des de la Cala a Palamós per visitar la seva germana, que ja hi vivia, diu que va trobar barcada i que ja s'hi va quedar per sempre. Aquí es va casar amb la Nieves Zamorra Balfego, que també va venir de l'Ametlla, com moltes caleres, per buscar feina a les fàbriques de suro. I aquí hi han tingut quatre fills: en Francesc, en Josep, la Neus i la Marta.

«Se pot dir que a mi no m'ha ensenyat ningú», contesta quan li preguntem de qui va aprendre a cuinar. Va ser a la Cala, anant a la teranyina, «a les llums», en una barca amb 15 o 20 mariners. Havien de fer dos ranxos de peix blau, el de popa i el de proa. Quan el seu pare feia el ranxo, ell l'ajudava i s'hi fixava. I va ser aquí,

a Palamós, quan un patró li va proposar de ser el cuiner. «La cuina t'ensenya –repeteix–, avui provaré això, avui ho faré diferent... I t'ha d'agradar, eh!» A l'hora d'organitzar-se ens diu que abans de tot «*denies que fer lo gasto* per la setmana», anar a comprar, «com ara de dir: oli, patates, arròs, alls, tomates, bacallà..., amb un ca-

bàs, i posar-ho dins de la barca». Quan s'embarcaven ja començava a preparar el plat del dia. Fer la picada, pelar les patates... Quan calaven al lloc, en Cisquet esperava l'ordre de l'amo des del pont de la barca per començar a fer el ranxo. Quan el tenia enllestit, de nou era el patró qui ordenava: «Cisquet, fes plats», li deia per començar a dinar. Uns plats que la cultura antropològica dels homes de mar va engendrar per necessitat. Plats d'elaboració ràpida, econòmica, senzilla i que, alhora, fossin energètics, suculents i que atipessin. Uns condicionants exigents, que encara ho són més si tenim en compte que cuinar a bord és molt més difícil que fer-ho en terra.

Carn, només els dilluns. Amb en Cisquet hem après moltes coses de la cuina de barca. Com ara que el dilluns era l'únic dia de la setmana que es menjava carn, que comprava els diumenges a Palamós; cuinava pota i tripa, pollastre rostit, estofat de vedella, algun guisat... La resta dels dies fins dissabte es menjava generalment un plat de peix de primer, pescat del dia anterior, acompanyat de patates, amb una picada sofregida; i de segon, un arròs a banda –més endavant s'hi van incorporar els fideus–, cuit amb el caldo de la bullida del peix i les patates. L'arròs, ens ha explicat, podia fer-se simplement amb el caldo; o a la masqueta –en aquest cas, prèviament s'escalfava oli roent dins la cassola i a continuació s'hi abocava

➤ Romesco d'escrita

És un plat senzill que presentem tal com en Cisquet el cuinava a bord, sense cap sofisticació ni afegit. El romesco de peix és un tipus de suquet que prové del sud del país i s'elabora amb una picada més substanciosa, a la qual s'afegeix pa fregit. Curiosament, ell no hi ha posat mai avellanens ni nyores, tot i que a la seva terra natal sí que és habitual fer-ho.

–INGREDIENTS (4 PERSONES): **2 kg d'escrita (clavellada, rajada o bestina); 5-6 patates. Per a la picada: 7-8 grans d'all, pelats; 6-7 llesquetes de barreta de pa; 3-4 tomates; una cullerada petita de colorant.**

–PREPARACIÓ **A la cassola, fregim per separat les llesques de pa, els alls sencers i les tomates triturades. Ho piquem tot amb una mà de morter afegint-hi una mica de sal. Preparem l'escrita tallant-ne peces grosses perquè s'encongeix bastant. La bullim 30 minuts i l'escorrem. La rentem i la pelem, de baix i de dalt. A la cassola amb oli calent, hi posem les patates esqueixades; remenem i hi afegim una mica d'aigua. A continuació posem l'escrita damunt de les patates. Finalment hi afegim la picada, barrejada amb una mica d'aigua. Tapem i ho fem bullir a foc viu durant 20 minuts, rectificant de sal i**

el caldo i, finalment, l'arròs—; o rossejat, que consistia a sofregir l'arròs amb una mica d'oli abans d'abocar-hi el caldo. Tot, sempre a foc viu, primer amb cuines de carbó que calia ventar i, més endavant, de gas butà. I compte amb l'aigua: si n'hi havia massa, «els grans quedaven esclatats» —deien—, que volia dir grossos; si no n'hi havia prou, resultava massa dur.

No hi podien faltar mai una bona morterada d'allioli, que proporcionava una certa sensació de sacietat, deixat amb una mica del caldo i esquitxat damunt del peix; ni tampoc l'aportació calòrica del porró de vi. Ni unes llesques de pa ben grosses per completar l'atipada. Un altre plat era el suquet de peix, més saborós que l'anterior, ja que s'hi posa molt poca aigua, la justa per coure el peix i les patates —sempre esqueixades, mai tallades, per facilitar la segregació i dispersió del midó i espesir i lligar el suc—, tot assaonat amb el toc personal de la picada de cada ranxer. El suquet ben fet és un plat simple d'execució, però complex pel que fa al resultat: el peix ha de deixar anar el seu suc, que s'ha de lligar amb el midó de les patates amb la intervenció d'una expressiva picada. També ens ha dit que al principi tots els mariners menjaven d'una

ribella comunitària la part que els havia tocat al davant i que això ocasionava moltes discussions a l'hora del repartiment del ranxo.

Per evitar-ho, més endavant es van començar a usar els plats, cosa que suposava més feina per al ranxer, que havia de procurar fer una repartició el més equitativa possible de les parts, coneixent les preferències de cadascú. Tot i així, sempre hi havia greuges i protestes, habituals entre els mariners, ocasionats per la gana que genera el treball dur amb el vaivé de la barca. I sovint, tampoc no hi podien faltar les queixes sobre el plat del dia: «Un altre dia això! Avui no hi ha allioli?»; qualsevol motiu servia per esbravar la tensió acumulada de tantes hores en mar.

Arròs a banda i suquets. Sobre l'elecció dels peixos, aquesta era una qüestió que depenia dels gustos del cuiner. En Cisquet sempre va tenir llibertat per triar i mai cap amo li va retreure que seleccionés espècies massa ben valorades al mercat, perquè diu que mai no va en va abusar. Raps, penegals, garneus, escrites, *pulps*,

serrans, escórpores, gatets..., que ja netejava i salava tornant cap en terra el dia abans, eren la matèria primera amb què elaborava un plat diferent cada dia de la setmana: el peix i l'arròs a banda, els suquets, els romescos de pop, d'escrita o de gatets..., que es completaven amb la carn dels dilluns. Això si hi havia ranxo, perquè quan la mala mar dictava la seva sentència, no es dinava.

Hem conversat amb en Cisquet al museu de la Pesca de Palamós el matí d'aquest passat 5 de maig. Parla un català occidental d'una gran bellesa fonètica i semàntica, la llengua que li va ensenyar la seva mare fa més de vuitanta anys. Ens hi ha acompanyat el seu fill gran,

en Francesc, que també ha fet de pescador i cuiner de barca tota la vida, i que té un fill que igualment segueix la doble tradició de la família. Sortint, l'olor del port de seguida ens visita. Plovisqueja i fa un vent aspre. Les onades de la badia semblen pinzellades soltes sota un cel de grisos inflats. És l'hora de dinar. Potser avui en mar serà un d'aquells dies que les protestes dels mariners s'accentuaran perquè el ranxer no haurà pogut cuinar. En Cisquet troba coneguts que el saluden afectuosament. És un tracte que transmet respecte i admiració envers qui ha fet de la seva vida una aventura diària. Ha estat un ranxer que va agafar prestigi en mar i que va ser encara més reconegut en terra, quan va poder demostrar tot el que la cuina li ha ensenyat, preparant arrossos, suquets i romescos per a festes i celebracions de diverses corporacions i entitats de Palamós. Un ranxer que va portar l'arrel de l'Ametlla per clavar-la endins de la cultura d'en mar.

En Cisquet Benaiges, a l'esquerra, amb el seu fill Francesc, al seu costat, acompanyats d'altres mariners amb el ranxo servit a bord. Al detall, en Cisquet fent plats. Anys 70.

PROCEDÈNCIA: Arxiu Francesc Benaiges.

Les idees són el generador d'energia més potent que existeix.

Una idea, transformada en obra d'art, és capaç de canviar el món. D'aquí el nostre interès per la cultura i el nostre suport al **Teatro Real**, al **Gran Teatre del Liceu**, al **Museu Thyssen** i el seu **25è aniversari** i a iniciatives com **entradasymas.com**. Perquè volem apropar la cultura a tota la societat a través de la innovació i obrir la nostra energia a tothom.